

Fællessang+

ET GUIDET FÆLLESSANGSPROJEKT

Evaluering af metodetilgangen

Evalueringen er udarbejdet af Anita Jensen og Stine Lindahl Jackobsen

Nordjysk Center for Kultur og Sundhed (NOCKS), Aalborg Universitet

2019

Projektet er støttet af midler fra Slots-og Kulturstyrelsen under udviklingspuljen for folkebiblioteker og pædagogiske læringscentre.

AALBORG UNIVERSITET

Indholdsfortegnelse

Baggrund	17
Formål.....	17
Mål.....	17
Succeskriterier	17
Projektpartnerne	17
Organisering	18
Projektperiode og proces	18
Tilgang og workshops	19
Beskrivelse af konceptet <i>guidet fællessang</i>	19
Aktiviteter og målgrupper	19
Metode	19
Resultater	20
Borgere	20
Interviews med borgere	21
I. Sang og samtale	21
II. Sang og fællesskabet.....	22
III. Sang og trivsel	24
Bibliotekarer	25
Interviews med bibliotekarer	26
I. Teknikker er vigtige	27
II. Kompetenceudvikling.....	28
III. Det meningsskabende.....	30
Samarbejde på tværs.....	31
Konkluderende bemærkninger og overvejelser for fremtidige projekter.....	31
Bilagsliste	32

Baggrund

Forståelsen af kulturaktiviteter som katalysator for blandt andet fællesskaber, social inklusion og sundhedsfremme nuanceres i disse år. Folkebibliotekerne bidrager allerede til kultur- og sundhedsområdet med solide erfaringer fra guidet fælleslæsning, men kan også være med til at udvikle nye tilbud sammen med praktikere og forskere. Forskningen har dokumenteret mange fysiske fordele ved musik og sang, og fra et psykologisk perspektiv kan sang kickstarte lykkefølelse og velvære. Derfor vil Viborg Bibliotekerne undersøge, om projektet Fællesang+ kan bidrage til livskvalitet hos de deltagende borgere og om metoden er bæredygtig og hensigtsmæssig.

Projektet Fællessang+ kombinerer fællessang med samtale i en metodetilgang som kaldes *guidet fællessang*. Det er hverken korsang eller guidet fælleslæsning, men inddrager elementer fra begge koncepter: Sang, tekst og samtale. Projekt Fællessang+ rammer borgernes behov for at være en del af et fællesskab, hvilket kan styrke livsglæden hos det enkelte menneske. Med *guidet fællessang* udvikles et tilbud, som udspringer af bibliotekernes kerneydelser litteratur og musik. I *guidet fællessang* bruges musik og litteratur til at bringe mennesker sammen for at fremme trivsel og bidrage til en følelse af samhørighed og meningsfuld samvær hos deltagerne.

Formål

- At finde nye veje for musikformidlingen på biblioteket, som er involverende, fællesskabende og samtidig skaber livskvalitet og trivsel for deltagerne
- At udvide bibliotekets rolle som sundhedsfremmende aktør

Mål

- At udvikle en metode, som kan implementeres bredt til andre folkebiblioteker
- At skabe og formidle erfaringer med metoden på baggrund af testforløb i tre kommuner
- At udvikle en model for drift båret af samarbejder med lokale interessenter

Succeskriterier

- At der udvikles en metode til og koncept for *guidet fællessang*
- At metoden kan bruges i forhold til forskellige målgrupper
- At 75 % af deltagerne i forløbene tilkendegiver, at *guidet fællessang* medvirker til at øge deres livskvalitet og glæde

Projektpartnerne

Projektet Fællessang+ er udført på Viborg Bibliotekerne, Randers Bibliotek og Horsens Bibliotekerne med Kathrine Sørensen Bech fra Viborg Bibliotekerne som projektleder. Sangens Hus i Herning har fungeret som vejledende samarbejdspartner, mens NOCKS (Nordjysk Center for kultur og sundhed) ved Aalborg Universitet har ageret som rådgivende samarbejdspartner i forhold til evaluering af metode og udførelse af

intern evalueringen.

Den lokale samarbejdspartner i Viborg, Sundhedscenter Viborg, danner rammen for mange kommunale sundhedstilbud. Horsens Kommunes bibliotekers samarbejdspartnere har været Headspace Horsens (et anonymt og gratis rådgivningstilbud til børn og unge 12-25 år) samt Sund By (et aktivt sted, hvor borgere (frivillige) og professionelle i kommunen samarbejder om projekter inden for sundheds- og forebyggelsesområdet). Samarbejdspartneren i Randers har været Bysekretariatet (en boligsocialindsats), der arbejder med Bydelsmøderne i Nordbyen.

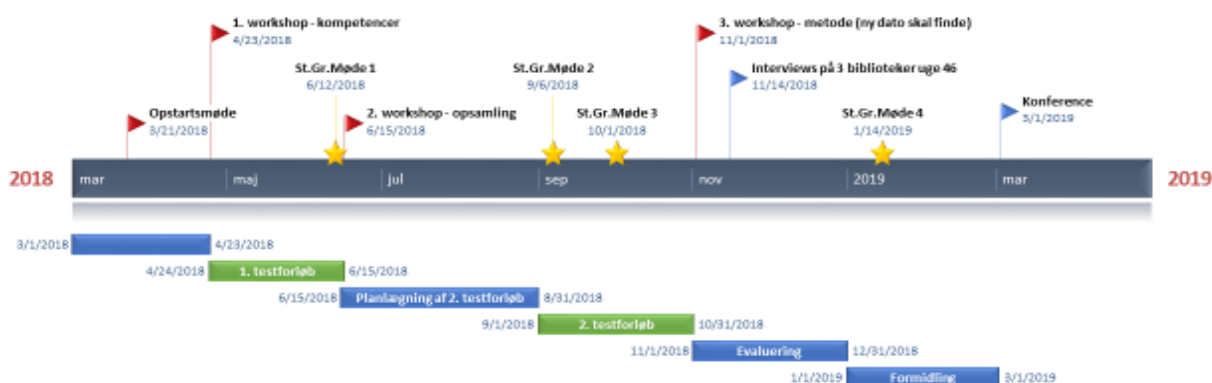
Organisering

En styregruppe blev nedsat for at varetage procesforløbet og overse projektet som en helhed. Styregruppen bestod af repræsentanter fra Sangens hus, Sundhedscenter Viborg, NOCKS samt bibliotekarer fra Randers, Horsens og Viborg.

Projektgruppen var bestående af bibliotekarerne, som skulle udføre Fællessang+ fra henholdsvis Viborg (2) Horsens (3) og Randers (2) samt Sangens Hus (2) og Sundhedscenter Viborg (1).

Projektperiode og proces

Projektperioden løb fra marts 2018 til marts 2019, og processen inkluderede to kompetence-workshops, to testforløb, fire styregruppemøder, en metodeworkshop, dataindsamling samt en planlagt konference i marts 2019.

Tilgang og workshops

Alle aktørerne deltog i indledende kompetence workshops, som blev faciliteret af Sangens Hus, og hvor en sangkonsulent guidede bibliotekarerne i at lede fællessang. Endvidere var der to testforløb på hvert bibliotek, inden det faktiske program og dataindsamlingen startede. Dataindsamlingen kørte over en periode på 4 uger, hvor deltagerne mødtes i halvanden time en gang om ugen.

Efter aktiviteternes afslutning blev der afholdt en metode-workshop, hvor der blev opsamlet på erfaringer ud fra temaerne:

- Eksternt samarbejde og rekruttering af deltagere
- Kompetenceafklaring på biblioteket
- Programskabelon/-forløb
- Facilitering og værtskab

Der blev endvidere diskuteret: *Hvorfor er det en god idé for biblioteker at iværksætte fællessang-aktiviteter? Kan vi anbefale det? Samt Fra gode råd til metode – Opskriften på "Det ultimative forløb".*

Beskrivelse af konceptet *guidet fællessang*

I *guidet fællessang* kombineres fællessang med samtaler. *Guidet fællessang* er hverken korsang eller guidet fælleslæsning, men inddrager elementer fra begge koncepter. Der veksles mellem sang og samtale. *Guidet fællessang* har rod i bibliotekernes kerneydelserne litteratur og musik. Undervejs i de guidede samtaler, som ligger mellem fællessangene, udfoldes tekst og musik. Det er bibliotekaren eller biblioteksmedarbejderen, der udvælger sange, sammensætter et program med samtale- og sangøvelser og faciliterer sang og samtale. Fællessangen kan fungere både med eller uden akkompagnement af instrument.

Aktiviteter og målgrupper

Aktiviteterne foregik både på biblioteket og uden for bibliotekets ramme. I Viborg var et hold for seniorer baseret på biblioteket, mens et andet hold foregik i et fælleshus i Møldrup, hvor målgruppen var en spiseklub for ældre enlige mænd over 70 år (gruppen deltog ikke i evalueringen, der inkluderede interviews og selvurderet trivsel). I Horsens var det et af bibliotekets lokaler, der formede rammen om aktiviteten for seniorer, og i Randers var det i Andreashuset i Nordbyen, hvor Bydelsmøderne deltog.

Metode

Både en kvalitativ og kvantitativ tilgang blev anvendt i evalueringsprocessen. De anvendte kvantitative spørgeskemaer var WHO-5 trivselsskema (før og efter) (se bilag 1). Borgere, der deltog i Fællessang+, udfyldte WHO-5 trivselsindeks, inden de deltog i aktiviteterne og igen efter. WHO-5 er et mål for trivsel. Det består af fem spørgsmål om, hvordan testpersonen har følt sig tilpas i de seneste to uger. WHO-5 måler graden af positive oplevelser, og kan anvendes som et mål for personers generelle trivsel eller

velbefindende. Formålet med at anvende WHO-5 skemaet i dette projekt var at teste skemaets relevans og anvendelighed i forhold til aktiviteterne.

Spørgeskemaer om bibliotekarernes selvoplevet kompetence i forhold til fællessang (før og efter) (se bilag 2) samt et spørgeskema om bibliotekarernes oplevelse af samarbejdet på tværs af kommunerne (se bilag 3) blev også anvendt. Disse spørgeskemaer var udarbejdet af Viborg bibliotek.

Endvidere blev der efter projektets afslutning afholdt seks kvalitative gruppeinterviews, hvor henholdsvis borgere og bibliotekarer deltog (spørgeguide til interviews, se bilag 4 og 5). Det vil sige, at der blev afholdt to gruppeinterview i hver kommune. Fordelene ved gruppeinterviewtilgangen er ud over, at det er tidsbesparende, at interaktionen mellem interviewpersonerne ofte fører til spontane og emotionelle udsagn om det diskuterede emne. Interviewpersonernes interaktion betyder, at interviewpersonernes må forholde sig til både egne og andres synspunkter. Dermed rummer gruppeinterviewet mere input for den enkelte interviewperson.

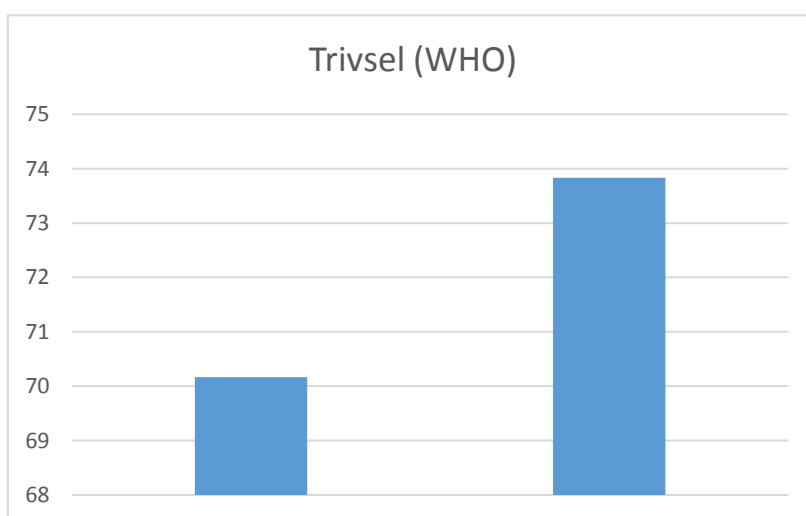
Det kvalitative gruppeinterview er en velegnet metode til at få fat i interviewpersonernes oplevelser af deres hverdagsverden og dens betydning. Genstanden for det kvalitative interview er interviewpersonernes livsverden. Interviewet er fokuseret på bestemte temaer, men er samtidigt åbent for flertydighed og kompleksitet modsat det helt strukturerede interview, der nærmest er spørgeskema, som ikke kan tilpasses den specifikke situation, men til gengæld er bedre til at producere reproducerbare data. Formålet er at beskrive og forstå centrale temaer i den verden, den interviewede oplever.

Det var juridisk vurderet, at samtykke til de kvalitative interviews ikke var nødvendigt. Alle borgere gav samtykke til den kvantitative undersøgelse, og at deres data måtte anvendes i evalueringsprocessen (se bilag 6). Al data er anonymiseret efter gældende regler.

Resultater

Trivsel hos borgere

Nedenstående graf viser borgernes gennemsnitlige selvoplevede trivsel målt gennem WHOs trivsels spørgeskema før (projektstart) og efter (projekt afslutning) deres deltagelse i Fællessang+.

I Randers var der i alt 15 deltagende borgere, men kun 5 udfyldte skemaet begge gange. I Horsens var der i alt 12 deltagende borgere, men kun 9 borgere udfyldte skemaet begge gange. I Viborg var der i alt 15 deltagende borgere, men kun 10 borgere udfyldte skemaet begge gange. I alt deltog 42 i projektet, men der

er kun samlet data fra 24 deltagere - altså 57% har udfyldt spørgeskemaer. Gennemsnittet på tværs af alle deltagere, der udfyldte skemaet for trivsel gik fra 70 til 74, hvilket viser en lille stigning på ca. 6%. Til sammenligning kan det oplyses, at den danske befolkningens gennemsnitsscore er på 68. Målet med at anvende trivselsskemaet var at undersøge dets anvendelighed og relevans. Med så få og forskellige deltagende borgere giver det ikke mening at foretage yderligere statistiske beregninger, men det kan konkluderes, at skemaet kan anvendes, og at resultatet er lovende for fremtidige målinger af livskvalitet og trivsel i forbindelse med *guidet fællessang*.

Interviews med borgere

Borgere, der deltog i Fællesang+ blev inviteret til et kvalitativt gruppeinterview, hvor de svarede på spørgsmål i forhold til deres oplevelse at deltage i projektet. Der blev afholdt tre gruppeinterviews med borgere fra henholdsvis Randers, Horsens og Viborg. Gruppeinterviewet inkluderede spørgsmål under overskrifterne: 1. *Projektet*, 2. *Fællesskabet* og 3. *Mental sundhed*. Analysen af data demonstrerede de følgende tematikker: **I. Sang og samtale**, **II. Sang og fællesskabet** og **III. Sang og trivsel**.

I. Sang og samtale

Mange deltagere kommenterede på, hvordan det var en ny positiv oplevelse for dem:

"Jeg synes, at det er fint, at man får snakket om det, især fordi normalt så synger man lidt, og så spekulerer man ikke så meget over det".

"Det var nyt for os alle sammen"

"Det har været trygt, og der blev taget udgangspunkt i de temaer, som vi gerne ville"

"Det er altid sjovere at synge, når der er en guitar med"

Der var en del oplevelser om læring, som deltagerne også kommenterede på:

"Jeg synes, at det var lidt spændende at høre om personen, der har skrevet noderne og vedkommende der havde skrevet teksten, altså sådan lidt historie der bagved"

"Og noget af det jeg synes, der var givende, det var at for eksempel der var nogle ord i sangene som man ikke forstod... og så var der nogen andre, der ikke forstod og det fik vi talt om"

"En større forståelse af den danske kultur og sprog og den variation der er i det, og overførte betydninger og talemåde... man kommer jo lidt mere i dybden med det [...] og det gav mening"

"Jeg kender rigtigt mange sange udenad, men nogle gange var nåååå, hvad er det egentligt at vi synger? Og det har vi haft tid og mulighed for snakke om. Det synes jeg har været godt"

"Som udlændinge er det svært at synge med på danske sange, så guidet det hjalp at vi forstår hvad vi synger om... måske ikke 100% men i en højere grad... betydning og sammenhæng bliver mere klart... alt i alt forstår man meget mere"

Men man lærte ikke at synge:

"Der kom jo heller ikke nogen, der ikke kan synge. For det er jo ikke et sted, man lærer at synge. Det er jo folk, der kan synge lidt i forvejen".

En deltager havde misforstået konceptet og havde oprindeligt tilmeldt sig, fordi hun troede at det udelukkende var sang:

"Jeg kan bedst lide at synge. Jeg kommer ikke for at snakke om det... jeg havde misforstået lidt. Jeg troede at det var sang, at vi skulle gå til..."

Læring og positive oplevelser var blandt indholdet i teamet **Sang og samtale**. Deltagerne kommenterede på at have fået en bedre tekstforståelse og synes, at det var interessant at få uddybet betydninger, talemåder og andre sammenhæng relateret til sangteksten. Det var også vigtigt, at deltagerne kunne relatere til de temaer, der var inkluderet, og vægten mellem sang og samtale synes at være tilpas.

II. Sang og fællesskabet

Deltagerne kommenterede på, hvordan de havde oplevet fællesskabet:

"Altså det var okay. Vi kommer jo alle sammen og ved at det er fire gange og dyt dyt altså og snakker med folk ligesom man gør i andre sammenhænge"

"Og der var masser af snak, også når vi drak kaffe"

"Altså det der så måske er det væsentligste, det er jo hvordan fællesskabet... om man synes det er en social ting man ligesom har deltaget i, det kan jo så forklares og opleves forskelligt af os alle"

"Vi kan jo alle synge i brusekabinen eller hvor man nu gør det, ikke?...men altså – det er fællesskabet ik? at man hører andre synger med..."

En deltager var interesseret i en mindre homogen gruppe:

"Jeg kunne da godt tænke mig, at hvis der var kommet nogle unge nogen..."

Der blev formet relationer mellem deltagerene, men længden af programmet gjorde det svært at opnå mere end perifere relationer:

"Jeg kom til at sidde ved siden af en dame der hed Grethe og jeg kendte hende ikke da jeg kom og vi kom egentligt til at snakke rigtigt vældig godt med hinanden..."

"Jamen altså, vi har da fået noget med os, selvfølgelig. Men selvfølgelig – dybden i relationerne og venskaberne kan jo ikke være så gode endnu..."

"Men jeg er da sikker på at møder man hinanden nede i byen... så hilser man da pænt [...] men det er for kort tid til at man kan lave nogle relationer"

En deltager kommenterede, at de der deltog antageligvis var ressourcestærke og allerede gode til at skabe forbindelser i deres hverdag:

" [...] fordi jeg tror at os der møder op her, vi er sådan set nogen der har gode kontakter til forskellige ting"

Fællesskabet handlede også om, hvordan deltagerne anskuede bibliotekarerne. En stor del af deltagerne kommenterede på, at det havde været en positiv oplevelse at blive faciliteret til fællessang+:

"Jeg vil sige, de to bibliotekarer vi havde til det, er meget venlige og søde og åbne mennesker og det betyder rigtigt meget"

"Jeg tror, at deres (bibliotekarernes) personligheder var vigtige for den åbenhed, der blev i gruppen ret hurtigt"

"Så er det vigtigt, at det er mennesker der brænder for det og selv tør overskide nogle grænser hos dem selv, ikke?"

"Men de to bibliotekarer, dem vil jeg tage hatten af for..."

Deltagerne fra en af grupperne kendte hinanden på forhånd, og det var med til at skabe en tryghedsfølelse:

"Det følelser trygt. Vi var en lille gruppe, og vi kendte hinanden på forhånd"

Ikke alle grupperne deltog i fællessang+ på biblioteket, men var blevet identificeret som en målgruppe, hvor bibliotekarerne kunne sammensætte fællessang+ som en outreach-aktivitet i deres nærområde. En deltager kommenterede:

"Det var her hos os...vi skulle ikke hen til biblioteket, men biblioteket har sendt folk ud til os og det var rigtigt dejligt, fordi det er ikke sikkert at der ville komme nogen mennesker hvis det var nede på biblioteket. Det ligger lidt langt væk. Så det var godt, at de kom ud til os"

Alle deltagere var enige om, at hvis tilbuddet om fællessang+ udbydes igen, at de sikkert ville deltage:

"Ja, bestemt"

"Ja, ja"

"Ja, hvis det passede ind i andre planer, så ja"

Deltagerne i outreach-gruppen var også interesserede i at deltage i fællessang+ igen, og det kunne være i forbindelse med en højtid, så der er mulighed for lære mere om dansk kultur:

"Det kunne være sjovt at få det til jul eller til påske, vi kunne godt tænke os at de kom ud os igen"

Deltagerne var også enig om, at programmet skulle køre over en længere periode, og at der skulle afsættes mere tid:

"Der ingen der siger, at det skal være en hel vintersæson, men 6-8 gange ville være passende"

"Fire måneder og så en gang om ugen"

Nej, to timer kunne man godt bruge. To timer, det synes jeg.

"To timer i hvert fald"

Joh, så kunne man have en kaffepause midt i"

Temaet **Sang og fælleskabet** indbefattede deltageres forskellige perspektiver og oplevelser af at være sammen i en gruppe med samtale, hvor de følte sig trygge og gav positive udtalelser om at gerne deltage igen i en længere periode. Der var enighed om, at det programmets længde ikke skabte en ramme, hvor det var muligt at udvikle andet end perifere bekendtskaber, og deltageres udsagn skal derfor forstås som kommentarer på oplevelser af fællesskab i nuet.

III. Sang og trivsel

En del deltagere kommenterede på brugen af WHO-5 trivselsindekset som en del af evalueringen:

"Jeg synes at de spørgsmål vi fik først og sluttede af med til sidst, de var irrelevante i forhold til at vi havde de fire uger"

"Ja, det var nogle åndsvage spørgsmål at krydse af"

Der blev kommenteret på, hvordan sang kan være med til at løfte humøret:

"Man kan jo ikke være sur når man spiller og synger. Det kan man jo ikke vel. Sådan er det bare.

"Det er præcis sådan der er – uanset hvad for et humør du er når du kommer, så er du altid på en anden måde, når du går"

"Man er løftet på en eller anden måde"

En deltager så det blot som en god oplevelse:

"Jeg ved ikke om det sådan rent mentalt gør nogen forskel. Det tror jeg ikke. Med det kan være en god oplevelse ligesom hvis man ser en god film, den kan man godt snakke om bagefter [...] Og så får vi jo så mange tilbud hver dag, så det er næsten ikke til at overkomme det hele"

Deltagerne kommenterede om forskellige sindsstemninger, som sang kunne være med til at bevirke:

"Sang forløser jo følelser uanset hvad for nogle følelser, det er. Så hvis man synger en sang, altså, jeg kan ikke så godt synge septembers himmel er så blå, for så kommer jeg til at tænke på min afdøde datter, fordi det var hendes yndlingssang, ikke?"

"Det kan også nogen gange komme bag på en, at det forløser en stemning"

"Der har været en påvirkning... musik betyder rigtigt meget for mig... når jeg synger har jeg en anden opfattelse, når jeg synger er jeg aktiv... jeg kunne på en måde mærke at jeg var lidt mere glad"

Temaet **Sang og trivsel** indeholdte deltagerenes forskellige oplevelser i forhold til følelserne, som sang kan være med til at frembringe samt deres forhold til at skulle udfylde WHO-5 trivselsindekset. Der blev kommenteret på, hvordan sang kan indvirke sindstilstand som inkluderede at blive rørt, blive i godt humør og at føle sig løftet. Endvidere kommenterede størstedelen af deltagerne på, at de ikke forstod grundlaget for at skulle udfylde WHO-skemaet og kunne i øvrigt ikke se, hvordan det korte programme kunne påvirke trivsel.

Bibliotekarere

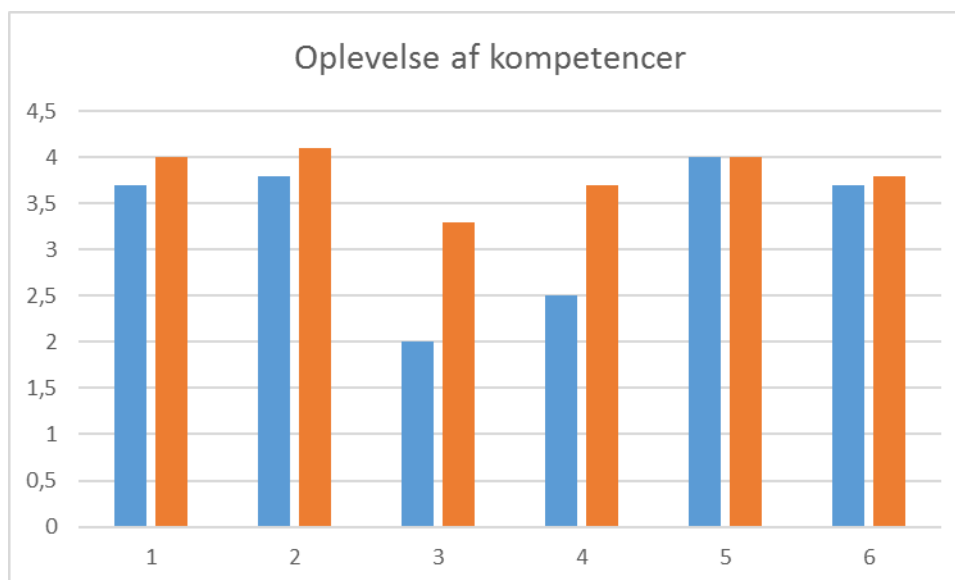
Bibliotekarerne udfyldte et selv vurderingsskema før og efter aktiviteterne samt oplyste deres uddannelsesmæssige baggrunde. De nedenstående resultater i Tabel 1 viser, at halvdelen gennem deres uddannelse havde fået erfaringer med borgerrettede forløb, og alle bibliotekarerne havde praktiske erfaringer med borgerforløb inden de deltog i Fællesang+.

Tabel 1 Har du uddannelses eller praktiske erfaringer fra borgerrettede forløb f.eks. guidet fælleslæsning, kultur og - sundsforløb eller lignende?	Uddannelse	Praktiske erfaringer
Bibliotekar 1	Ja	Ja
Bibliotekar 2		Ja
Bibliotekar 3		Ja
Bibliotekar 4		Ja
Bibliotekar 5	Ja	Ja
Bibliotekar 6		Ja

Nedestående Tabel 2 viser, hvordan bibliotekarerne samlet set oplevede deres færdigheder i en skala fra 1-5 i forhold til at facilitere borgere før og efter deltagelse i Fællessang+. Tendensen er at bibliotekarerne føler sig mere trygge ved at facilitere og lede et forløb samt at lede fællessang efter deltagelse. De føler sig mindst trygge ved at lede fællessang og mest trygge i at arbejde dialogbaseret omkring tekst, hvilket kan ses illustreret i Figur 1. Ligeledes er tendensen, at der var større forskel på bibliotekarernes profil og sammensætning af oplevede kompetencer inden forløbet end efter, hvilket kan ses gennem afvigelse fra gennemsnit og spredningen ved hvert spørgsmål i Tabel 2

Tabel 2		Før	Afvigelse	Efter	Afvigelse
1	Vant til at lede et forløb	3,7	1,36	4	1,26
2	Tryk ved at lede et forløb	3,8	1,16	4,1	1,16
3	Vant til at lede fælles sang	2	1,78	3,3	1,03
4	Tryk ved at lede fælles sang	2,5	1,37	3,7	1,03
5	Arbejde dialogbaseret med tekster i forhold til borgere	4	1,54	4	1,26
6	Arbejde dialogbaseret med sang og musik i forhold til borgere	3,7	1,75	3,8	1,32

Figur 1

Interviews med bibliotekarer

De deltagende bibliotekarer blev inviteret til et kvalitativt gruppeinterview, hvor de svarede på spørgsmål i forhold til deres oplevelse at deltage i projektet. Der blev afholdt tre gruppeinterviews med ansatte fra bibliotekerne i henholdsvis Randers, Horsens og Viborg. Spørgeguiden til gruppeinterviewet inkluderede

spørgsmål under overskrifterne: 1. *At løse opgaven*, 2. *Processen* og 3. *Fremtidens biblioteker*. Dataanalysen af interviewene fremstillede de følgende tematikker: **I. Teknikker er vigtige**, **II. Kompetenceudvikling**, og **III. Det meningskabende**.

I. Teknikker er vigtige

Det var signifikant for bibliotekarerne, at de følte sig klædt på til opgaven. De havde gennemgået to workshops med sangpædagoger/konsulenter, som også deltog i nogle af sangaktiviteterne med borgerne, hvor de agerede som guider for bibliotekarerne.

"... der fik vi nogle redskaber og blev sådan introduceret til nogle ideer til hvordan man ku' altså starte sådan en fællessang... så der blev vi klædt noget på..."

Forberedelse var også nævnt som værende betydningsfuldt:

"Altså det er simpelthen nødvendigt at bruge meget tid på den der forberedelse"

Der var dog også nogle, der synes at den tekniske del var udfordrende og blev aldrig helt tilfreds med deres egen tilgang, som ifølge en bibliotekar sikkert skyldes at:

"...vi er blevet bevidste omkring det der med sangen og det tekniske omkring det".

Nogle bibliotekarer havde allerede en uddannelse som læseguider, hvilket hjalp dem i forhold til at kunne bruge spørgeteknikker og i det hele taget fokusere på sangteksterne:

"Altså jeg kan i hvert fald mærke at jeg har gjort god brug af min viden eller evner og erfaringer fra guidet fælleslæsning i forhold til, kan man sige, samtalen. Det kunne jeg".

"Jeg har arbejdet med guidet fælleslæsning i flere år og har gennemgået den der uddannelse som læseguide så jeg har nogle teknikker og spørgeteknikker og sådan noget indenbords"

Andre havde musikken tæt på livet i hverdagen i forhold til synge i kor og at være udøvende musikkere. At have et personligt forhold til sang og musik, var set som et stort plus og i en vis grad afgørende for at have interesse i projektet fra starten:

"Vi har en musikfaglighed, og vi har en musiktradition her på biblioteket og så har vores baggrund i høj grad været med til at fange vores interesse omkring det her projekt... men også fordi det er en spændende kombination mellem musik og det relationelle arbejde"

Endvidere var der delte meninger om, hvorvidt det var nødvendigt at inkludere et instrument i guidet fællessangs aktiviteterne. Nogle synes at det var en absolut nødvendighed, mens andre var positive omkring en tilgang uden et instrument:

"... jeg mener at det er positivt at det bliver sådan lidt mere nøgent når det bare er vores egne stemmer – intimiteten, ikke, det er bare os"

I temaet **Teknikker er vigtige** fremstod det, at de bibliotekarere, der var uddannet som guidet fælleslæsere, følte sig mere komfortabelt med at igangsætte og styre samtalerne om sangteksten, end de der ikke var læsseguider. Omvendt var det nemmere for bibliotekarere med en sang/musikbaggrund at levere indholdet, der var relateret til sang herunder at vælge sange, starte sangen og motivere deltagerne. Den tekniske del fyldte en del hos bibliotekarere, men efter et par gange følte de sig mere tilpas i rollen, som guider for fællessang+.

II. Kompetenceudvikling

Bibliotekarere kommenterede på, hvordan deltagelse i projektet havde været med til at udvikle kompetencer hos den enkelte.

"Vi har fået indblik om kompetencer inden for det der med sang og det sangtekniske med at starte en sang og finde det der rigtige toneleje".

"Jeg tænker at jeg har fået nogle kompetencer som jeg har – og fået en bevidsthed som jeg har fået i kraft af det her projekt"

"Bare det at turde lave bevægelserne og være tydelig med sit kropssprog foran en gruppe mennesker, altså det – det har virkelig sådan, det har jeg sådan skullet arbejde med"

"Jeg kan da godt mærke bare på de fire gange, der er man da lidt mere fortrolig f.eks. med at sætte en sang i gang".

"Jeg udviklede kompetencer netop fordi det var fællessang+...at lytte og at få en anderledes samtale i gruppen"

En af bibliotekarere kommenterede på, at hvis man fremadrettet ønskede at arbejde med grupper bestående af psykiske sårbare mennesker, er det vigtigt at gennemtænke, hvordan man håndterer potentielle relationelle udfordringer:

"Man skal vælge med omhu – det skal man. Jeg synes det er et spørgsmål og en problemstilling man skal tage hånd om, fordi vi er ikke uddannet til det der. Vi kan ikke samle psykisk sårbare personer op, som er brudt sammen"

Bibliotekarere, der følte sig komfortable med det sangtekniske, kommenterede, at det gav mere plads til at kunne fokusere på det relationelle:

"Det at vi har teknikken på plads, gør jo så også at vi har overskud til relationerne. Så skal vi jo ikke også tænke "åhhh, hvordan skal vi nu starte denne sang"?"

Målgrupperne var forskellige på de respektive biblioteker. Der var blandet andet et ønske om at arbejde med unge mennesker på af bibliotekerne, men af forskellige årsager blev det ikke til noget og resulterede i, at størstedelen af deltagerne var seniorer på tværs af bibliotekerne. Kompetenceudviklingen bestod også af at finde ud af, hvilke sange man skulle vælge til målgrupperne:

Og sange som vi tænkte, se min kjole, som vi brugte som opvarmningssang, den er der altså nogle mænd på firs, der ikke kender. Det havde jeg altså ikke skænket en tanke”

”Ja, fordi vi havde nogen yngre damer eller kvinder med i vores gruppe, og det var helt klart at hun kendte ikke alle de der gamle sange fra højskolesangbogen – eller i hvert fald ikke nogle af dem”

Det var også vigtigt for nogle af bibliotekerne, at sangkonsulenterne deltog i aktiviteterne med borgerene. En bibliotekar kommenterede:

”...vi kan virkelig også, se den der faglighed, en andens faglighed, det synes jeg er enormt inspirerende, og enormt spændende og sjovt”

Der blev også kommenteret på nogle manglende kompetencer i forhold til at kunne italesætte begreber, teknikker og andet sangrelateret vokabular.

”... det er den der med melodi-snakken. Den har vi ikke rigtig – det har vi nemlig ikke, det har vi ikke rigtig været inde over [...] Men... i forhold til kompetencer... ja, der mangler jeg simpelthen sprog”

Den ’perfekte’ facilitator for guidet fællessang, skal ifølge bibliotekerne rumme en varietet af forskellige kompetencer og kunnen:

”[...] jeg tænker også der skal være sådan – bevidsthed omkring værtsrollen og empatien og nærværende og turde stilheden og – der er simpelthen så mange ting i spil”

”Det er lige før at jeg synes at de relationelle kompetencer er væsentligere end de musikalske....empati...men ikke kun...”

”Der har været noget berøringsangst. ”Jeg synger jo ikke godt nok”- det fylder meget i vores hoveder. Hvis man kunne ligge det lidt til hvile, så tror jeg faktisk at det er fint. Det er jo også en måde at være i øjenhøjde med andre.”

Under temaet **Kompetenceudvikling** var bibliotekarerne enige om, at det havde været en lærerig proces og, at de fra tid til anden havde følt sig ude af deres ’comfort zone’. Der var fokus på læring fra forskellige perspektiver blandet andet brugen af kropssprog, sangteknik, samtaler med borgere og indhold i forhold til forskellige målgrupper. Samarbejdet med kollegaerne var også anset som vigtigt. Der blev blandet andet nævnt, at man skulle kunne supplere hinanden, føle sig tryk i relationen og have forskellige kompetencer.

Endvidere kan der konkluderes, at den ’perfekte’ facilitator skulle kunne interagere med mennesker med empati og have tiltro til sig selv i rollen som guide for både fællessangen og samtalen om teksten samt at kunne lede en gruppe. Andre kompetencer afhænger af målgruppen og målgruppens sårbarhed.

III. Det meningskabende

Arbejdet med det relationelle var tydeligt noget, som alle bibliotekarerne havde reflekteret over. Både i forhold til hvordan gruppen interagerede med hinanden, og hvordan de som fagprofessionelle håndterede opgaven, som lå uden for hverdagsarbejdet:

"Så for mig handler det meget om nysgerrighed, og jeg er interesseret i det der med at skabe nogle meningsfulde aktiviteter som man kan lave sammen –med nogen"

Nogle af grupperne var dannet af deltagere, der allerede kendte hinanden i forvejen. Det blev oplevet som en værende en fordel:

Vi har haft det nemt. Der var en tryk stemning og vi kom ind i deres 'setting' og arbejde med dem. Det gjorde faktisk nogle ting utrolige nemme, synes jeg.

Hos en gruppe af deltagere, som ikke kendte hinanden i forvejen, observerede en bibliotekarerne, at der hurtigt blev skabt tryk, og at det var en positiv gruppe at arbejde med:

"Og der blev jeg overrasket over hvor hurtigt de blev en relativt fasttømret gruppe og blev fortrolig med hinanden... altså på den måde var de trykke ved hinanden... det var en homogen gruppe, jeg tror gennemsnitsalderen var 68,8, regnede jeg det ud til"

"Utrolig velfungerende gruppe og det var jo dejligt. Taknemmelige og positive mennesker"

I forhold til hvordan man kunne have tilgået den overordnede processen anderledes, kommenterede en bibliotekar:

"Et fokus på det relationelle... styrke bevidstheden om det"

Bibliotekarerne kommenterede på, hvad bibliotekerne skulle kunne rumme og skabe i fremtiden i forhold til være en relevant offentlig institution:

"Jeg kan sagtens se nogle spændende perspektiver i koblingen med kultur og sundhed".

"Og så det der med at skabe nogle meningsfulde aktiviteter, selvfølgelig med afsæt, igen, i kulturen, det synes jeg da ligger fint ind i vores hus. Og så som en del af kulturhus-tanken så synes jeg at det giver rigtig god mening. Og så tænker jeg også i forhold til sundhedsdelen at det er jo et hus der rummer rigtig mange mennesker, og jeg tænker nogle mennesker er bare mere sårbare end andre. Og qua at vi samarbejder med sundhedscenteret, og vi også får nogle kompetencer og også bliver klogere på folk der er udfordret med stress, ikke? Hvad er det man skal være opmærksom på og sådan nogle ting. Så tænker jeg at alt i alt, så bliver jeg bare en dygtigere bibliotekar".

Der blev også udtrykt skepticisme i forhold til, hvordan man fremadrettet skulle arbejde med borgere, og om man som bibliotekar var blevet tilføjet roller som var udfordrende at håndtere:

”Hvad er det bibliotekaren kan og ikke kan... og her er vi lige på kanten af noget terapeutisk, tror jeg. Man kan åben for nogle ting som er meget personlige, meget private... der er noget med at kende sine egen begrænsninger, som er meget vigtigt, kan jeg mærke(...) som bibliotekarerne er vi meget serviceminded og det er vigtigt at have med sig, men der også grænser for hvad vi skal takle og rumme”

”Jeg synes, at vi oplever et biblioteks Danmark hvor vi bliver lidt en parkeringsplads for folk der ikke ved hvor de skal gå hen”

Andre anskuer biblioteket som et værested:

”De knægte på tretten år som er blevet smidt ud alle andre steder, de kan komme ned til os og så skal vi styrke dem selvfulgelig, og der har vi manglet nogle værktøjer, som vi så har fået nu og det er da fedt- men er det de vi skal? Det vil jeg ikke gå ind i...”

Temaet **Det meningskabende** berørte forskellige relationelle perspektiver i forhold til arbejdet med borgerne og udfordringer med målgrupper og fremtidens biblioteker. Der blev kommenteret positivt på, hvordan deltagerne fungerede sammen, om at skabe tryghed og hvordan koblingen mellem kultur og sundhed skaber spørgsmål om roller og biblioteket som institution.

Samarbejde på tværs

Samarbejdspartnerne udfyldte et spørgeskema som inkluderede spørgsmål om, hvorvidt de havde oplevet samarbejdet omkring Fællessang+, og hvorvidt biblioteket leverede et meningsfuldt projekt. Samarbejdet med bibliotekerne havde fra samarbejdspartneres perspektiv været positivt og velfungerende. De oplevede at det havde været værdifuldt for dem, og at de borgere, der var rekrutteret via dem, også havde haft udpræget positiv oplevelse. Der blev endvidere fremhævet følgende opmærksomhedspunkter:

- Vidensdeling og erfaringsudvekling omkring målgrupper
- Bevidsthed om ekstra støtte til sårbare målgrupper
- Fællesskaber for ensomme unge/ældre
- Borgerne ønsker og behov
- Guidet fællessang kan give et indblik i dansk kultur (også til dem, der ikke kan læse dansk)
- Det er en længere varig rekrutteringsproces i boligsocialt regi. God ide at koble sig på eksisterende grupper

Konkluderende bemærkninger og overvejelser for fremtidige projekter

Metoden er blevet afprøvet på tre biblioteker med over 30 deltagere (ikke alle udfyldte trivselsskemaet) og forskellige målgrupper, og der kan konkluderes at projektet i forhold til en metodeudvikling har demonstreret, hvordan *guidet fællessang* i det eksisterende format er velfungerede. Bibliotekarerne følte sig klædt på til opgaven og udviklede sig i takt med forløbet. Deltagerne var begejstrede for fremgangsmåden, og der blev fremhævet positive erfaringer og feedback fra forskellige målgrupper. De kvantitative data omkring deltagerens trivsel er lovende men for beskedne til, at der kan drages konklusion herom endnu.

I en sammenfatning af alt data, kan følgende punkter fremhæves i overvejelserne og planlægningen af fremtidige projekter:

- Et længere forløb var ønsket af stort set alle de interviewede deltagerne
- Der skal afsættes tilstrækkeligt tid til forberedelse, og det ofte tager længere tid end beregnet
- Bibliotekarerne ønskede et mere sammenhængigt læringsforløb f.eks. en fokuserede weekend, hvor der er mulighed for at prøve teknikker med hinanden (guidet fælleslæsningstilgangen bliver nævnt som et god eksempel)
- Valget af temaerne afhænger af målgruppen, og det er vigtigt de er relevante for deltagerne
- Brug af sangtekster til forståelse af den danske kultur (især nyttigt hos mennesker med anden kulturel baggrund og med dansk som andet/tredje sprog) særligt i forhold til højtiderne
- Tidspunkter på dagen er afgørende i forhold til hvilken målgruppe man vil arbejde med. Det vil sige, ønsker man at arbejde med unge, nytter det ikke, at aktiviteten ligger om formiddagen eller tidligt om eftermiddag
- Bedre information omkring eventuelt implementerende evalueringsspørgeskemaer til deltagerne. Det kan give mening at måle på trivsel, men det kræver flere deltagere og en indsats over længere tid.

Bilagliste

1. WHO-5 Trivselsindeks
2. Selvevaluering for bibliotekarer
3. Spørgsmål til samarbejdspartnerne
4. Spørgeguide til interviews med deltagere
5. Spørgeguide til interviews med bibliotekarer
6. Samtykke